
Результати регіонального моніторингового дослідження стану організації надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу

*Світлана Вольянська,
кандидат педагогічних наук,
начальник Східного міжрегіонального управління
Державної служби якості освіти*

В умовах цивілізаційних викликів і загроз війни, що триває в Україні, небезпек життя на прифронтових територіях, вимушеного переміщення багатьох сімей із дітьми визначаються нові пріоритети й особливості організації освітнього процесу в закладах освіти східного регіону. І серед них: створення безпечних умов для учасників освітнього процесу; усебічна психологічна підтримка учасників освітнього процесу; забезпечення якості освіти в умовах дистанційного навчання; підтримання зв'язку з учнями, які тимчасово переїхали за кордон чи в інші регіони України; забезпечення адаптації дітей, які є внутрішньо переміщеними особами та прибули до закладу освіти тощо.

Успіх виконання цих завдань у вкрай непростих умовах воєнного часу цілком залежить від налагодження конструктивної співпраці та ефективної психологічної підтримки учасників освітнього процесу.

У 2024/2025 навчальному році Східне міжрегіональне управління Державної служби якості освіти вивчало питання щодо організації та надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу в закладах дошкільної, загальної середньої, позашкільної освіти Донецької, Луганської та Харківської областей.

Мета дослідження – визначення організаційних моделей надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу в закладах дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти та центрах професійного розвитку педагогічних працівників.

Вивчення здійснювалося шляхом опитування, у якому взяли участь 2 446 респондентів, серед яких керівники закладів дошкільної (83), загальної середньої (108), позашкільної освіти (25), центрів професійного розвитку педагогічних працівників (46), а також педагогічні працівники (2 082) та практичні психологи (102) закладів загальної середньої освіти.

Проведене опитування надало можливість установити факти, з'ясувати тенденції, визначити нагальні проблеми й надати слушні рекомендації.

Отже, за узагальненими даними на момент вивчення спостерігалися такі **тенденції**.

У закладах дошкільної освіти (далі – ЗДО), де практичні психологи працюють (а це 45% ЗДО, рис.1), батьки здобувачів освіти поінформовані про можливість звернення до практичного психолога закладу в разі потреби; організовано комунікацію фахівця та учасників освітнього процесу в синхронному форматі (у 48,5% таких ЗДО), за допомогою месенджерів (у 30,3%), шляхом розміщення інформаційних, консультаційних матеріалів на сайті закладу (у 3%). За ствердженнями керівників зазначених ЗДО, у плані роботи закладу на 2024/2025 н.р. передбачено проведення практичним психологом

консультаційної роботи з учасниками освітнього процесу (у 75,8% ЗДО) та опитування педагогів і батьків (у 24,2%).

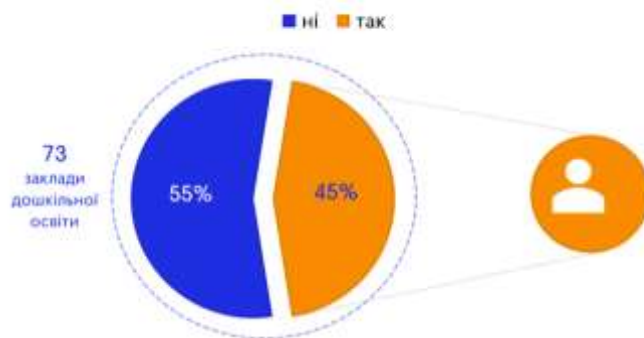


Рис. 1. Наявність практичних психологів у ЗДО у 2024/2025 н. р.

У ЗДО, де відсутні практичні психологи, керівники інформують батьків про можливість звернення до міського центру психологічної підтримки, практичного психолога Центру соціальних служб, психологів, які працюють у громаді, зокрема у відділі (управлінні) освіти.

У 44% закладів позашкільної освіти (далі – ЗПО) посада практичного психолога передбачена штатним розкладом (рис. 2).

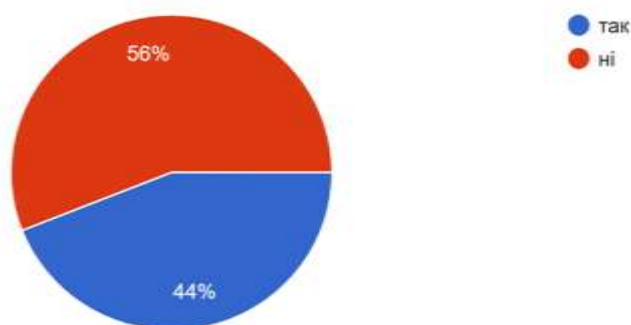


Рис. 2. Наявність посади практичного психолога в ЗПО

Переважає більшість (98%) керівників закладів загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО) зазначили, що посада практичного психолога передбачена відповідно до штатних нормативів, а майже 92% з них стверджують, що практичний психолог здійснює свою діяльність (рис. 3).

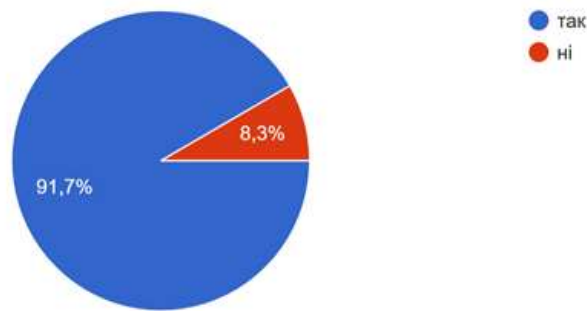


Рис. 3. Наявність практичних психологів у ЗЗСО

Серед видів психологічної та методичної допомоги, які найчастіше надають практичні психологи учасникам освітнього процесу в ЗЗСО, більшість керівників виділяють такі:

- індивідуальні, групові консультації (83,3% опитаних керівників ЗЗСО);
- планування просвітницько-профілактичної роботи в закладі освіти щодо протидії соціально-небезпечним явищам (66,7%);
- проведення та участь у тематичних і практичних семінарах, тренінгах, навчальних студіях із підвищення рівня психологічної компетентності (38%);
- допомога у проведенні діагностичних замірів щодо визначення індивідуальних особливостей та показників психічного розвитку дітей (34%).

Зазначена інформація підтверджена результатами анкетування практичних психологів (рис.4).

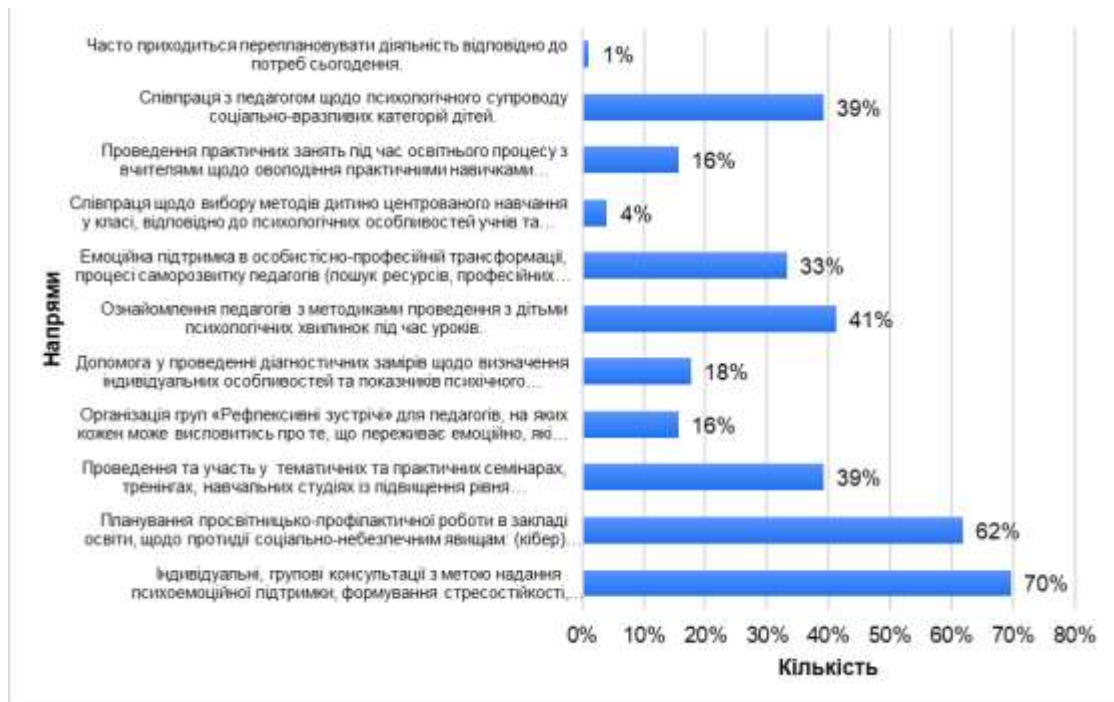


Рис. 4. Види психологічної та методичної допомоги, які найчастіше надають практичні психологи педагогам

Дещо більше половини опитаних керівників ЗЗСО (56,5%) вказали, що практичний психолог закладу впроваджує корекційно-розвиткову програму формування стійкості до стресу у школярів «Безпечний простір». При цьому лише 41% із опитаних фахівців психологічної служби підтвердили, що застосовують у своїй практиці зазначену корекційно-розвиткову програму (рис. 5).

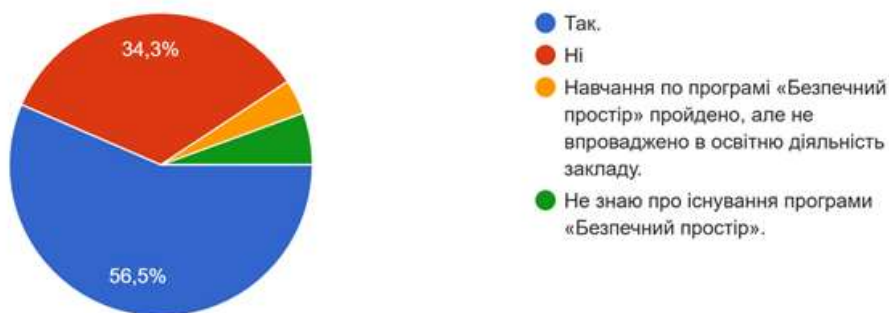


Рис. 5. Розподіл відповідей на запитання «Чи впроваджує практичний психолог ЗЗСО корекційно-розвиткову програму формування стійкості до стресу у школярів «Безпечний простір»?»

Переважає більшість опитаних педагогів ЗЗСО (95,2%) зазначають, що вони пройшли курси з підвищення компетентності педагогічних працівників із питань удосконалення знань, умінь і практичних навичок у частині надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу. Проте тільки 56% директорів шкіл під час опитування вказали, що вчителі закладу пройшли навчання з питань надання психологічної підтримки. Це може вказувати на недостатню поінформованість керівників закладів освіти щодо проходження підпрацівниками підвищення кваліфікації в різних формах.

Аналіз результатів анкетування практичних психологів ЗЗСО показав певний розподіл завдань, якими психологи займаються найчастіше. Так, перше місце посідають психологічна просвіта з метою підвищення психологічної культури, пропагування психологічних знань серед учасників освітнього процесу. Друге – консультаційна робота з дітьми щодо подолання труднощів у навчанні, налагодження соціальних зв'язків, інтеграції в мікросередовище (клас, громада), подолання негативних проявів у поведінці тощо. На третьому місці – корекційно-відновлювальна та розвиткова робота з дітьми, спрямована на сприяння повноцінному психічному та особистісному розвитку дітей, тренування психічних процесів і функцій.

Варто також зазначити, що лише практичним психологам ЗЗСО Харківської області вдається забезпечити надання психологічної підтримки учням, їхнім батькам, педагогічним працівникам, представникам адміністрації ЗЗСО, натомість діяльність фахівців із Донецької та Луганської областей спрямовується переважно на здобувачів освіти.

Порівняльний аналіз результатів опитування вчителів і практичних психологів свідчить про кореляцію їх відповідей щодо проблем психологічного характеру, які виникають у педагогів під час взаємодії з учнями, та тих, з якими вчителі найчастіше звертаються за консультацією до практичного психолога, зокрема:

- відсутність у здобувачів освіти мотивації до навчання, небажання вчитися (47,4% опитаних учителів та 80% практичних психологів);
- стресовий стан учнів, постійна психологічна напруга і відчуття небезпеки, хвилювання за себе та учнів (18,3% вчителів і 56% практичних психологів);
- втрата контакту та взаєморозуміння з учнями й батьками (2,2% вчителів і 36% практичних психологів).

Як свідчать результати анкетування керівників центрів професійного розвитку педагогічних працівників (далі – ЦПРПП), у штатному розписі більшості ЦПРПП (81%) наявна посада практичного психолога та створена психологічна служба.

Більшість керівників ЦПРПП (82,3%) стверджують, що представниками психологічної служби Центрів здійснюється постійна підтримка учасників освітнього процесу закладів освіти громади шляхом проведення тренінгів, семінарів, надання рекомендацій педагогічним працівникам закладів освіти, консультативна робота на запит батьків, просвітницька робота (оприлюднення інформації у блозі, на сайті тощо) (рис. 6).

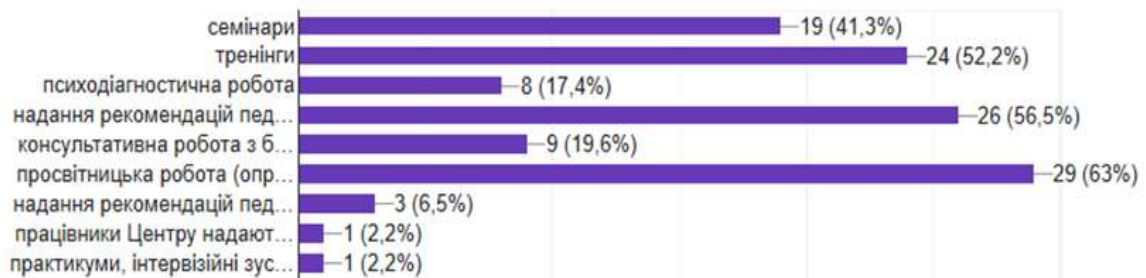


Рис. 6. Види роботи фахівців психологічної служби ЦПРПП

72% керівників ЦПРПП зазначають, що практичні психологи Центрів забезпечують підтримку учасників освітнього процесу тих закладів освіти, у яких відсутній практичний психолог.

Переважна більшість керівників ЗЗСО (80,6%) підтверджують, що представники психологічної служби ЦПРПП громади надають психологічну підтримку учасникам освітнього процесу закладу.

Щодо дієвої взаємодії практичних психологів і представників психологічної служби ЦПРПП із педагогічними працівниками більшість учителів (88%) указали, що практичні психологи ЗЗСО рекомендують різні техніки підтримки учнів, а 66,2% зазначили, що представники психологічної служби ЦПРПП надають психологічну підтримку учасникам освітнього процесу.

Аналіз результатів опитування дозволив також з'ясувати **нагальні проблеми**, що потребують розв'язання та відповідних дій і ресурсів.

Так, у штатних розписах п'ятої частини ЗДО відсутні посади практичних психологів. У більш ніж половини ЗДО (55%), які функціонують у дистанційному та змішаному форматах, відсутні практичні психологи. Лише 9% опитаних керівників ЗДО зазначили, що практичні психологи найчастіше працюють із батьками вихованців.

У більшості ЗПО (56%) посада практичного психолога не передбачена штатним розписом. Лише в 24% ЗПО фахова психологічна підтримка учасників освітнього процесу надається практичними психологами, які працюють у закладі.

Майже п'ята частина керівників ЗПО Донецької та Харківської областей вказали на відсутність співпраці з представниками психологічної служби ЦПРПП територіальних громад.

Третина опитаних керівників ЗЗСО зазначають, що практичні психологи, хоча й пройшли навчання за програмою «Безпечний простір», але не використовують її у своїй діяльності.

Попри те, що переважна більшість керівників ЗЗСО (89%) вважають, що керівництвом закладу створені всі умови для проведення ефективної психологічної роботи практичним психологом з учасниками освітнього процесу, лише 76% опитаних практичних психологів ЗЗСО підтверджують цю тезу.

Лише близько половини керівників ЗЗСО (52%) зазначили, що в режимі роботи закладу освіти передбачені години для проведення психологічної та консультативної роботи з учасниками освітнього процесу.

Значна частина опитаних учителів (46%) відзначили, що перебувають у стані стресу, а отже, потребують психологічної підтримки. Натомість переважна більшість керівників ЗЗСО (87%) стверджують, що практичний психолог працює переважно з учнями.

Половина практичних психологів оцінюють свій рівень професійної компетентності для вирішення завдань із надання психологічної допомоги дітям і сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах унаслідок військових конфліктів, як недостатній та мають потребу в професійному вдосконаленні й навчанні.

Методичну підтримку в організації роботи від ЦПРПП не отримують 19% практичних психологів, хоча вони потребують набуття знань і навичок з основ травмотерапії, кризового консультування, з розроблення та впровадження корекційно-розвивальних, розвиткових програм, у застосуванні допоміжного інструментарію в консультативній роботі, з теми саморегуляції психоемоційних станів.

Зважаючи на отримані результати дослідження, Східне міжрегіональне управління Державної служби якості освіти **рекомендує:**

Засновникам закладів освіти:

1. Виділити кошти для навчання та підвищення кваліфікації працівників психологічної служби, а також педагогічних працівників закладів дошкільної, загальної середньої, позашкільної освіти.

2. Розглянути можливість введення до штатних розписів закладів позашкільної освіти посади практичного психолога.

Керівникам ЦПРПП:

1. При плануванні роботи на навчальний рік передбачити формування моделі надання психологічної підтримки не лише педагогам, а й здобувачам освіти.

Керівникам ЗДО:

1. Ужити необхідних заходів для заповнення вакантних посад практичних психологів у закладах дошкільної освіти, які функціонують у поточному навчальному році.

Керівникам ЗЗСО:

1. Запровадити в освітній процес корекційно-розвиткову програму формування стійкості до стресу в дітей дошкільного віку та школярів «Безпечний

простір» у закладах, у яких є практичні психологи, які пройшли навчання за названою програмою.

2. Надати доступ практичним психологам до електронної освітньої платформи закладу для проведення психологічної роботи з учасниками освітнього процесу.

3. Передбачити в режимі роботи закладу час для проведення практичними психологами діагностичної, просвітницької, профілактичної, корекційної, консультаційної роботи.

Практичним психологам:

1. Виокремити надання допомоги постраждалим унаслідок військового конфлікту як окремий обов'язковий напрям роботи всіх працівників психологічної служби, що має бути відображено окремим пунктом у планах роботи (перспективних і річних) та звітах (як регіональних психологічних служб, так і окремих працівників).

2. Підвищити рівень професійної компетентності для вирішення завдань із надання допомоги постраждалим.

3. Приділяти більше уваги консультаційній, діагностичній та корекційно-відновлювальній, розвивальній роботі з педагогічними працівниками.

Вплив психосоціальної підтримки на цілісне відновлення особистості

*Огньова Ліана,
методист Центру практичної психології,
соціальної роботи та здорового способу життя
КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»,
liana_15_06@ukr.net*

У статті розглядаються взаємозв'язок між фізичною, психічною та соціальною складовими здоров'я, визначено ключові компоненти психічного здоров'я, принципи та компоненти психосоціальної підтримки, її вплив на цілісне відновлення особистості.

Ключові слова: фізичне здоров'я, психічне здоров'я, ментальне здоров'я, психосоціальна підтримка, цілісне відновлення.

Актуальність. Здоров'я є багатогранним станом, що виходить за межі простої відсутності хвороб. Воно охоплює фізичні, психічні та соціальні складові. Такий цілісний підхід має вирішальне значення для розуміння загального добробуту й ефективного відновлення особистості. Взаємозв'язок між фізичним і ментальним здоров'ям є складним і двостороннім, де кожен аспект впливає на інший. Розуміння цієї динаміки є ключовим для розробки ефективних стратегій відновлення. Історично медична спільнота часто розглядала фізичне та ментальне здоров'я як окремі сутності, що призводило до фрагментованого підходу до лікування [6]. Однак, наукові спостереження, що датуються 1980-ми роками, вже тоді визнавали позитивний вплив фізичної активності на психічний стан, закладаючи основу для більш інтегрованого розуміння здоров'я [16].